 DOI: 10.7816 /idil-07-48-09

"OTURMAK" FİİLİNİN TÜRKÇEDE VE ÇİNCEDE ANLAM VE KULLANIM ŞEKİLLERİ YÖNÜNDEN SINIFLANDIRILMASI

Mesut KESKİN

Doktora Öğrencisi, Shanghai International Studies University– SISU, mesutkeskin(at)shisu.edu.cn

ÖZ

Çalışmanın temel amacı Türkçe "Oturmak" fiili ile Çince "坐- zuò" fiilinin tipolojik açıdan sınıflan-dırılarak anlam ve kullanımdaki ortak, benzer ve farklı yönlerinin somut bir şekilde ortaya konul-masını sağlamaktır. Yabancı dil kaynak ve kitaplarında fiiller anlatılırken genel olarak "kök" anlamı baza alınıp, ana dil ile amaç dilde birebir aynı olan, tamamen aynı olmayıp benzerliklere sahip olan ve tamamen birbirinden farklı olan diğer anlam ve kullanım şekilleri göz ardı edilmektedir. Buda öğrencilerin farklı anlamları ifade etmek için kendi dillerindeki anlam ve kullanım şekillerini amaç dilde uygulamak zorunda kalmalarına sebebiyet vermektedir. Yabancı dil eğitimi ve öğretiminde ke-limelerin"kök"anlamları dışındaki anlam ve kullanım şekillerinin gerekliliğinin ortaya konulması ve bu alanda yapılacak olan sonraki çalışmalara kaynak oluşturulması bu çalışmanın diğer bir amacını oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler:
"Oturmak", "坐-zuò", Tipoloji, Anlam, Kullanım

CLASSIFICATION OF THE VERB "SIT" IN TURKISH AND CHINESE IN THE PERSPECTIVE OF MEANING AND USAGE

ABSTRACT

The main purpose of this study is to typologically classify and reveal the common, similar, and distinctive aspects of the verb Turkish "Oturmak(sit)" and Chinese "zuò" in terms of their meanings and usage. In foreign language grammar books and other sources, usually the basic meaning which is 'root', is common while other forms in meaning and usage of "Oturmak(sit)" and "zuò" which are not exactly the same, but the similarities and differences are ignored. This generally leads Turkish students to use the meanings and forms of "Oturmak(sit)" in their native languages when they learn Chinese"zuò". It can be stated that this study also aims to demonstrate the necessity of meanings and usage patterns of words in foreign language education, the similar and distinctive meanings as well as being considered as a benificial source to future studies in this area.

Keywords:
Turkish verb "Oturmak", Chinese verb "zuò", Typology, Semantic, Usage

DOI: 10.7816 /idil-07-48-09

"OTURMAK" FİİLİNİN SÖZLÜK ANLAMLARININ DERLENMESİ

Türkçede "Oturmak"fiili kullanım sıklığı ve anlam zenginliği ile önemli bir yere sahiptir. Çalışmada "Oturmak"fiilinin Türkçe anlamlarını derlemek için《1998-TDK - Türkçe Sözlük》ve《2017-Altın Sözlük》kaynak kitap olarak kullanılmıştır. "Oturmak" fiili günümüz Çincesinde Türkçeye benzer şekilde önemli bir yere sahiptir. Türkçe ile Çince anlamları karşılaştırabilmek için Çinde Çinlilerin ana dili öğreniminde, yabancılara Çince öğretiminde ve yabancıların Çince öğrenimi için hazırlanan kitap ve materyallerin oluşturulmasında temel kaynak olarak kullanılan 《2009-Xīnhuá Hànyǔ Zìdiǎn》, 《2005-Biāozhǔn Hànyǔ Zìdiǎn》ve《2002-Xiàndài Hànyǔ Zìdiǎn》olmak üzere farklı üç adet Çince sözlük tercih edilmiştir.

	Anlam
T1	Vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleşmek.
T2	Konsantre olmak, kendini bir şeye kaptırmak,bir biçimde yerleştiği yerde kalmak.
T3	Uygun gelmek, ölçüleri tam olmak.
T4	Bir yerde sürekli olarak kalmak, ikamet etmek.
T5	Hiçbir iş yapmadan boş vakit geçirmek, boş durmak.
T6	Toprak veya yapı çökmek, aşağı inmek.
T7	Biriyle beraber yaşamak.
T8	Bir işi yapmakta olmak, bir işe başlamak üzere olmak.
T9	Yer almak, geçmek.
T10	Benimsenmek, yerleşmek, kökleşmek
T11	Belli bir yörüngede dönmeye başlamak
T12	Sıvı tortuları dibe çökmek, dipte toplanmak
T13	Herhangi bir durumda belli bir süre müdahale etmeden kalmak
T14	Yenilen yemeğin rahatsızlık vermesi.

Tablo 1 "Oturmak" Fiilinin Türkçe Anlamları [1]

	Çince " **-zuò"**	**Anlam**
Ç1	把臀部放在椅子、凳子或其他物体上，支持身体重量。	Bir yere oturmak, vücudun ağırlığını bir cisme taşıtmak.
Ç2	乘；搭。	Binmek.
Ç3	(房屋)背对着某一方向。	Bina ve yapıların bakış yönlerini belirtir.
Ç4	锅、壶等放在炉火上，给里面的东西加热。	Tencere, demlik gibi mutfak gereçlerinin ısıtma, kaynatma amacı ile ocak veya ateşin üstüne koyulma eylemini belirtir.
Ç5	坐儿；同"座"。	Yer, oturma alanı.
Ç6	建筑物由于基础不稳固而下沉。	Bir yapının çöktüğünü, aşağıya doğru indiğini belirtir.
Ç7	枪炮由于反作用而向后移动。	Ateşli silahların geri tepiş gücünü belirtir.
Ç8	瓜果等植物结实：坐果，坐瓜。	Meyvelerin olmaya başlaması.
Ç9	指定罪：连坐，反坐等。	Suçlu olan bir kişi ile beraber suçlanmak, yada iftira atan bir kişinin suçlu olarak yargılanması.
Ç10	(疾病)： 同"生病"。	Hasta olmak.
Ç11	因为：坐此解职。	Çünkü.
Ç12	表示无缘无故：孤蓬自振，惊砂坐飞。	Sebepsizce.

Tablo 2 "Oturmak" Fiilinin Çincedeki Anlamları[2]

"Oturmak" ve "坐-zuò" Fiillerinin Anlam ve Kullanım Şekilleri Açısından İncelenmesi

"Oturmak" ve "坐-zuò" Fiillerinin Türkçe ve Çince sözlüklerdeki anlamlarını derleyerek Türkçede 14, Çincede 12 olmak üzere 26 anlam elde edilmiştir. Şimdi cevaplamamız gereken asıl soru Türkçe "Otur-

1 Tablo -1'de rakamların önünde yer alan "T" harfi Türkçeyi simgelemektedir.

2 Tablo-2'de rakamların önünde yer alan "Ç" harfi Çinceyi simgelemektedir.

 DOI: 10.7816 /idil-07-48-09

mak" fiili ile Çincenin "坐-zuò" fiilinin kaç adet farklı, kaç adet benzer ve kaç adet ortak anlama sahip olduğudur.

	"T" :Türkçe	"Ç": Çince	Sayı
Tamamen Aynı Olan Anlamlar	T1 = Ç1 , T6 = Ç6		2
Benzerlik Gösteren	T9 = ÇX		1
Tamamen Farklı Olan Anlamlar			
Türkçede Olan Çincede Olmayan	T2,T3,T4,T5,T7,T8,T10,T11, T12, T13, T14		11
Çincede Olan Türkçede Olmayan	Ç2,Ç3,Ç4,Ç5,Ç7,Ç8,Ç9, Ç10, Ç11, Ç12		10

Tablo-3 Çince ve Türkçe Anlamların Karşılaştırılması[3]

Yukarıdaki tabloda verilmiş olan veriler doğrultusunda Türkçe ve Çin dilinde yer alan "Oturmak" fiilinin anlam açısından "T1" ve "Ç1", "T6" ve "Ç6" anlamlarının ortak olduğunu, "T9"anlamının Çin dilinde benzer kullanıma sahip olduğunu , Türkçedeki diğer "T2, T3, T4, T5, T7, T8, T9[4], T10, T11, T12, T13, T14" anlamlarının Çincede olmadığını, aynı şekilde Çincedeki diğer "Ç2, Ç3, Ç4, Ç5, Ç7, Ç8, Ç9, Ç10, Ç11, Ç12" anlamlarının Türkçede olmadığını rahatça görebilmekteyiz.

Kullanış Şekilleri Açısından Tamamen Aynı Olan Anlamlar

1) "T1"ve"Ç1":Bir yere oturmak.

   a. Gel benim yanıma **<u>otur</u>**.

   b. 咱们坐这儿休息一会儿怎么样? (Buraya **<u>oturup</u>** biraz dinlensek nasıl olur?)

   c. Oraya **<u>oturma</u>** kirliye benziyor.

   d. 请别坐那儿。(Oraya **<u>oturma</u>** lütfen.)

2) "T6"ve"Ç6":Toprak veya bir yapının çökmesi, aşağı doğru inerek batmaya başlaması.

   a. Temelin bu tarafı on santim **<u>oturmuş</u>**.

   b. 这房子向后坐了。(Evin arka tarafı **<u>oturmuş</u>**.)

   c. Bu binanın ön tarafı zemine doğru **<u>oturmuş</u>**.

   d. 建筑往后坐了。(Yapı arkaya doğru **<u>oturmuş</u>**.)

"Oturmak" fiilinin Türkçe ve Çincedeki anlamların derlenmesi sonucunda anlam ve ifade biçimi tamamen ortak olan iki adet kullanımın var olduğunu örnekler ile ifade etmiş olduk. Farklı dil ve kültürlere sahip olan bireyler eğer kendi dilleri ile hedef dil arasında anlam ve kullanım şekilleri açısından tamamen ortak veya benzer olan anlamlara, kullanım şekillerine raslıyorlar ise bu tür anlamlar tipolojide diğer anlamların türediği "kök" anlamlar yada "çekirdek" anlamlar olarak sınıflandırılmaktadır. Herhangi bir ifadenin ana dil ile hedef dil arasında farklı anlamlara ulaşması, dillerin kullanıldığı koşullar ile toplumların birbirinden farklı olan (kültür, gelenek, tarih) yaşam biçimlerinin oluşturduğu sonuçlardan kaynaklanmaktadır. Bu da yabancı dil öğreniminde dilin konuşulduğu kültürün tanınarak, yaşam şekilleri hakkında bilgi sahibi olunmasının o dili daha iyi ve etkili bir şekilde kullanılabileceği olgusunu ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Aşağıda benzer ve farklı kullanımlar örneklerle değerlendirilecektir.

Kullanış Şekilleri Açısından Benzerlik Gösteren Anlamlar

Yaptığımız derleme sonucunda Türkçe "Oturmak" Fiilinin "T9" daki anlamının Çince sözlükte karşılığına rastlanmamış olmasına rağmen "Pekin Yabancı Dil Üniversitesinin" modern Çince sözcük havuzunda benzer şekillerine ulaştık. Ulaşılan kullanımlar sözcük anlamı açısından aynı olup, kullanım esnasında ifade farklılığı oluşturmaktadır.

3) "T9":Yer almak, geçmek,olmak.

   a. Valilik makamına **<u>oturdu</u>**.(他坐了市长的位置。)

   b. Makamıma kimseyi **<u>oturtmam</u>** dedi. (谁都不能坐我的位置。)

"T9a" da "Valilik makamına **<u>oturdu</u>**." Cümlesinden bir bireyin Vali olduğunu ya da önceki Valinin yerine geçtiğini anlayabilmekteyiz. Fakat Çincede "Ma-

3 Tablo-3'de "T" harfi Türkçeyi, "Ç" harfi Çinceyi, rakamlar ise anlam sıralamasını simgelemektedir

4 Tablo-3'de "X" : Çince sözlüklerde yer almasada Türkçedeki kullanıma benzer kullanımlara sahip olan anlamları işaret etmek için kullanılmıştır.

kam" sözcüğü sadece "Kral" için kullanılabilmektedir. Türkçedeki "Valilik makamına **oturdu**." ifadesini kurabilmek için Çinliler "yer" anlamına gelen "位置-wèi zhì" kelimesini kullanırlar. Bu da temelde sözcük anlamı aynı olan bir fiilin iki farklı dildeki kullanım farklılıklarından kaynaklanan anlam çeşitliliklerinin ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir.

Örnek:

a. Valilik makamına **oturdu**. (Türkçe kullanım.)

b. Valinin yerine **oturdu**. (Çince kullanım.)

Yukarıdaki örneklerde gördüğümüz gibi "a" ve "b" ifadeleri kullanım açısından tamamen doğrudur. Fakat ifadeler birebir aynı anlamları verememektedir. Çincede "Valilik makamına oturdu" ifadesi yanlıştır, doğru kullanımı "Valinin yerine oturdu" şeklindedir. Türkçede ve Çincede "Valinin yerine oturdu." ifadesi birden fazla anlama gelmektedir. Örnek:"Çocuk Valinin yerine oturdu ve ağladı, Önceki Valinin yerine oturdu" gibi.

Kullanış Şekilleri Açısından Çince İle Tamamen Farklı Olan Türkçe Anlamlar

4) "T2":Konsantre olmak, kendini bir şeye kaptırmak,yerleştiği yerde kalmak.

a. Kitabın başında **oturup** kalmışım.(*坐待了书头上。)

b. Film bitene kadar **oturduğu yerden k□p□rdamad□ bile.**(*至电影结束他都坐着动也没动。)

5) "T3": Uygun gelmek, ölçüleri tam olmak.

a. Bu şapka başıma tam **oturdu**. (*这顶帽子正坐我的头。)

b. Ütüsüz ve beli **oturmamış**, sana hiç yakışmadı. (*腰部没坐也没熨,一点都不适合你。)

Yukarıdaki örneklerde gördüğümüz üzere "Oturmak" fiilinin Türkçedeki üçüncü anlamı Çince bir cümlede kullanıldığında modern Çincedeki ifade ve kullanım alışkanlıklarına aykırı olduğundan Çincede anlaşılması zor ve hatalı bir ifadenin ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Çin dilinde doğru ifadeyi oluşturabilmak için uygun anlamına gelen "适合-shìhé" sözcüğü kullanılmaktadır. Örneğin: "这顶帽子适合我的头" Bu şapka benim kafama **uygun**.

6) "T4":Bir yerde sürekli olarak kalmak, ikamet etmek.

a. Aynı semtte **oturdukları** için komşu da sayılırlar.

(*由于坐在同一个地区算是另据吧)

b. Kaçıncı katta **oturuyorsun**? (*你坐几楼?)

Türkçede "ikamet etmek" anlamında kullanılabilen "oturmak" fiili Çincede bu anlamda kullanılamamaktadır. Çincede "ikamet etmek" anlamında cümle kurabilmek için "住-zhù" hiyeroglifinden yararlanılır. Örnek: "你住几楼?- nǐ zhù jǐ lóu?":(Sen)你+(Oturuyorsun)住+(kaçıncı)几+(katta)楼?

7) "T5": Boş durmak, boş vakit geçirmek,iş yapmamak.

a. Böyle **oturmaya** devam edersen sana kimse para vermez.(*如继续这样坐下去没人会给钱)

b. Böyle **oturacağınıza** çalışsanız daha iyi olmaz mı?(*比起你们这样坐着干活儿不是更好吗?)

Çincede "oturmak" fiili başka bir fiilin yardımı olmaksızın tek başına kullanıldığı taktirde "boş durmak, boş boş zaman geçirmek" anlamlarında kullanıma sahip değildir.

8) "T7": Biriyle beraber yaşamak.

a. O günden beri enişte beyle **oturuyorum**. (*从那天起跟姐夫一起坐)

b. Üç yıldır beraber **oturuyoruz**. (*三年以来一起坐。)

Yukarıdaki örnekte belirtildiği üzere "oturmak" fiili Türkçede birlikte yaşamak anlamında kullanılabilirken, Çincede kullanılamamaktadır.[5] Çincede birlikte yaşamak ifadesine "住-zhù" ve "生活-shēnghuó" kelimeleri kullanılarak ulaşılabilir.

a. 从那天起我就和姐夫一起住。O günden beri enişte beyle **oturuyorum**.

5 Çalışmada sözü edilen Çin dili, "普通话-pǔ tōng huà; mandarin" Çincesidir.

DOI: 10.7816 /idil-07-48-09

b. 我们已经一起生活了三年。 Üç yıl beraber **yaşadık**.

9) "T8": Bir işi yapmakta olmak, bir işe başlamak üzere olmak.

a. Bilgisayarın başına **oturalı** çok olmadı. (*坐电脑前不久。)

b. Direksiyona babam **otursun**. (*让爸爸坐方向盘。)

Yukarıdaki "T8a" örneğinde bilgisayarı kullanmaya yeni başladığını belirtirken aynı ifade Çincede bilgisayarın ön kısmında yeni oturulduğu anlamında algılanmaktadır. (T8b) örneğinde ise aracın baba tarafından kullanılması isteğini belirten ifade Çincedeki ifade biçimlerine uymadığından hatalı ve yanlış olarak kabul edilmektedir. Çinliler bu ifadeyi verebilmek için "açmak, kullanmak"anlamlarında kullanılabilen" 开-kāi"fiilinden yararlanırlar. Örnek: (让müsade et + 爸爸babam + 开kullansın +车arabayı)

10) "T10": Benimsemek, yerleşmek, kökleşmek,ustalaşmak.

a. Tekniklerin **oturmaya** başladı. (*动作开始坐了)

b. Dikkat et demlik iyi **oturmamış**. (*小心上壶没坐好)

"T10a" örneğinde "Oturmak" fiili öğrenilmekte olan tekniklerin ya da hareketlerin düzelerek kavranılmaya başlandığını ifade etmek için kullanılır. Çin dilinde bu ifadeyi oluşturmak için "ustalaşmak" anlamına gelen "熟练-shúliàn" ve "kavramak" anlamına gelen" 掌握-zhǎngwò"kelimeleri kullanılmaktadır. "T10b" örneğindeki "oturmak" fiili ile kurulan Türkçe ifade Çin dilinde kurulamamaktadır. Bu ifadeyi kurabilmek için Çinliler "koymak,bırakmak"anlamlarına gelen " 放-fàng" hiyeroglifinden yararlanırlar.

11) "T11": Belli bir yörüngede dönmeye başlamak.

a. Uydu yörüngeye **oturdu**. (*卫星坐上了轨道。)

b. Amerikan uydusu yörüngeye **oturalı** çok oldu. (*美方卫星很早以前就已坐上了轨道。)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere Türkçe ve Çincede "Oturmak" fiili anlam ve kullanım açısından farklılık göstermektedir. Türkçede uydunun yörüngeye girdiğini belirtmek için "Oturmak" fiilinden yararlanabilirken, Çincede "ulaşmak, içe sürmek ve girmek" fiilleri kullanılabilmektedir. Aşağıda diğer Çince fiiller ile doğru kullanım şekillerine örnekler verilmiştir.

Örnek: Çince **Türkçe**

a. 卫星进入了轨道。 Uydu yörüngeye **girdi**.

b. 卫星驶入了轨道。 Uydu yörüngede **ilerliyor**.

c. 卫星到达了轨道。 Uydu yörüngeye **ulaştı**.

"Oturmak " fiilinin "T11"deki kullanımı Çincede yok iken, diğer Çince fiiller ile kurulan ifadelerin Türkçede karşılıklarının olduğunu rahatça görebilmekteyiz. Türkçede olan anlamların Çincede olmayan kullanım şekillerinin Çin dilindeki diğer fiiller ile oluşturulması durumlarında Çincedeki fiillerin Türkçede herzaman karşılık bulabildiği sonucuna ulaşabilir miyiz? Bu bir ihtimaldir, fakat kesin bir sonuca ulaşabilmek için Çin dilindeki her bir fiilin anlam ve kullanım açısından incelenerek Türkçe ile karşılaştırılması gerekmektedir.

12) "T12": Sıvı tortularının dibe çökmesi, dibe batmak,dibe değmek.

a. Gemi karaya **oturdu**. (*这艘船坐了岸上。)

b. Acele etme tortusu dibe **otursun** sonra iç. (*别着急茶叶坐下再喝)

Çincede "Oturmak" fiilinin dibe çökmek anlamı bulunmamaktadır. Çinliler "Gemi karaya **oturdu**" ifadesine ulaşmak için "sığ mesafe" anlamına gelen "搁浅-gēqiǎn" sözcüğünü kullanırlar. Örnek: Bu gemi karaya **oturdu**."这艘船搁浅了岸上。"

13) "T13": Herhangi bir duruma müdahale etmeden, karışmadan bir süre beklemek.

a. Öylece **oturup** izledin. (*那样坐着看。)

b. Sen sadece **oturup** bekledin. (*你只是坐着等。)

"T13a" ve "T13b" de kurulan cümleler Türkçede "bir işe karışmamak, müdahale etmemek" anlamlarında kullanılırken, Çincede "Ç1" ile Türkçedeki "T1" anlamlarına işaret eder. Çincede bu ifadelere ulaşabilmek için "yardım, ilgilenmek, araya girmek" anlamlarına gelen diğer sözcüklerden yararlanılır. Çin dilindeki kullanım şekillerine aşağıda örnekler verilmiştir.

a. Yardım etmedin: (你) Sen + (没)etmedin (帮) yardım+ (我) Bana。

b. Alakadar olmadın: Sen (你) + biraz bile (一点都) +olmadın (没有) +alakadar（关心）

c. Katılmadın: Sen (你) + madın (没) (katıl)参与。

14) "T14": Yenilen yemeğin rahatsızlık vermesi durumlarında.

a. Çok sıcak midene **<u>oturur</u>**, soğusun öyle ye. (*很烫坐你的胃，凉了再吃)

b. Yediğim yemek mideme **<u>oturdu</u>**. (*吃的饭坐了我的胃)

Çincede yemek mideye oturamaz dolayısı ile bu ifade Çin dilinde yanlış olarak kabul edilmektedir. Çincede yemeğin mideye rahatsızlık verdiğini ifade etmek için geniş bir kullanım yelpazesine sahip olan "让-ràng" hiyeroglifinden yararlanmak mümkündür. Örneğin: Yediğim yemek midemi rahatsız etti. "吃的饭让我的胃不舒服。"

Kullanış Şekilleri Açısından Türkçe İle Tamamen Farklı Olan Çince[6] Anlamlar

15) "Ç2": 乘；搭。(Binmek.)

a. 你是坐公交车还是地铁(*Otobüse mi **<u>oturacaksın</u>** metroya mı?)

b. 他想坐高铁。(*O hızlı trene **<u>oturmak</u>** istiyor.)

Türkçe sözlüklerde "Oturmak" fiilinin binmek ve yolculuk yapmak anlamlarındaki kullanımlarına rastlanmamıştır. Çincede otobüse, trene, uçağa binme gibi ifadeleri kurmak için "Oturmak" fiili sık bir şekilde kullanılmaktadır.

16) "Ç3":房屋背对着某一方向。(Bina ve yapıların ön arka cephe yönlerini belirtir.)

a. 这座大楼是<u>坐</u>北朝南的。

(*Bu büyük binanın önü güneye arkası kuzeye doğru **<u>oturuyor</u>**.)

b. 因为房子<u>坐</u>南朝北，则东面为右，<u>坐</u>北朝南，则西面为右。

(*Çünkü arkası güney olup kuzeye **<u>oturan</u>** evin sağ kenarı doğu, önü kuzey olup güneye **<u>oturanınki</u>** ise sağ kenarı batıdır.)

6 Çince kısmında yer alan örnek cümleler Pekin Yabancı Dil Üniversitesinin ulusal dil havuzundan alınmıştır.

Yukarıda verilmiş olan anlamlar Türkçe Sözlüklerde yer almamasına rağmen halk dilinde bina ve yapıların yerleştikleri zemini belirtmek için "Oturmak" ifadesinin kullanımı mümkündür. Fakat Çinceye benzer bir şekilde yön belirtebilme özelliği saptanmamıştır. Örneğin: Binayı kayaların üstüne oturtmuşlar.

17) "Ç4": 锅，壶等放在炉火上，给里面的东西加热。(Tencere, demlik gibi mutfak gereçlerinin ocak veya ateşe koyularak ısıtma,pişirme, kaynatma gibi işlemlerin yapılmasını ifade eder.)

a. 他们三个起了一个早，先<u>坐</u>锅做饭。

(*Onların üçü bir sabah erkenden uyanıp tencereyi **<u>oturtarak</u>** yemek yaptılar.)

b. _壶水吧。(*Demlik suyu **<u>oturt</u>** bakalım.)

Yukarıdaki verilmiş olan "Ç4a" örneğinde Üç kişinin sabahın erken saatlerinde uyanarak tencereyi ateşe koyup yemek pişirdiği ifade edilmiştir. Tencerenin ateşe koyularak yapılan pişirme işlemini "Oturmak" fiilini kullanarak ifade etmektedir. "Ç4b" örneğinde "Demlik suyu oturt bakalım" cümlesi ile demliği ateşe veya ocağa oturtup su kaynat ifadesi belirtilmiştir. Türkçede demlik su oturtmak, su oturtmak gibi ifadeler kullanılmamaktadır.

18) "Ç5": 坐儿；同"座"。（Yer, oturma alanı.）

a. 郭：来晚了没有好<u>s</u>儿。(*Geç geldik iyi **<u>oturmak</u>** kalmamış.)

Çincede oturmak anlamına gelen "坐- zuò" zaman zaman oturulabilir yer anlamına gelen "座zuò" ile aynı anlamlarda kullanılabilmektedir. İlk neden "坐- zuò" fiilinin antik Çincedeki "座-zuò" hiyeroglifinden türemiş olmasıdır. Bir diğer neden ise "坐- zuò" ve "座zuò"nun aynı telaffuzlara sahip olmasıdır.Yukarıdaki ifadenin Türk diline uygun ifadesi:"Geç kalmışız geriye oturabileceğimiz iyi bir **<u>yer</u>** kalmamış" şeklindedir.

19) "Ç7": 枪炮由于反作用而向后移动。（Ateşli silahların geri tepiş gücünü belirtir.）

a. 步枪的<u>坐</u>劲儿不小。(*Tüfek güçlü **<u>oturuyor</u>**.)

"Ç7a" örneğinde verilen cümlede "座zuò"fiili isim haline gelmiştir. Dilimizdeki doğru kullanımı "Tüfeğin tepiş gücü küçük değil" şeklinde olmalıdır. Türk-

DOI: 10.7816 /idil-07-48-09

çede "Oturmak" fiili böyle bir kullanıma sahip değildir.

20) "Ç8": 瓜果等植物结实：坐果，坐瓜。（Meyvelerinin çıkmaya başladığını belirtir.）

a. 现在不是苹果坐果时节。(*Şimdi elmanın **oturma** zamanı değil.)

b. 四月里谢花坐瓜，那一排排的小西瓜。

(*Şuradaki sıra sıra küçük karpuzlar, dördüncü ayda çiçek döküp **oturacaklar**.

Çin dilinde "坐-zuò" fiilinin "Ç8" deki kullanımı meyvelerin çıkmaya, olmaya başladıklarını ifade etmek için kullanılırken, Türkçede "Oturmak" fiili böyle bir ifade şekline sahip değildir.

21) "Ç9": 指定罪：连坐,反坐等。（Cezalandırılması gereken suçluyu ifade eder.)

a. 你的副手有罪,你也得连坐。(*Yardımcın suç işledi seninde onunla **oturman** gerekiyor.)

b. 如诬告他人杀人者,以杀人罪反坐。(*Eğer birine iftira edip işlemediği bir cinayet suçunu atarsan, ters **otururs**un.)

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü üzere "Oturmak" fiili Çincede cezalandırmak anlamında özel bir kullanıma sahiptir. "Oturmak" fiilinin bu kullanımı çoğunlunlukla yazı dilinde ve resmi işlem yürüten hukuki birimlerde kullanılmaktadır. "Ç9a" örneğinde suç işleyen bir bireyin ilişkide olduğu şahısların o kişi ile birlikte cezalandırılacağı anlamını oluşturmaktadır. Türkçedeki "Kurunun yanında yaş da yanar" ifadesini çağrıştırmaktadır. "Ç9b" örneğinde ise bir kimseyi gereksiz yere suçlayan bir kimsenin iftira attığı anlaşıldığında kendisini gerçek suçlu konumuna sokarak işlenen o şuçun cezasını kendisinin çekmesi durumu ifade edilmiştir. Türkçedeki "Ters gelmek" ifadesini çağrıştırmaktadır.

22) "Ç10": 疾病；生病。（Hasta olmak.）

a. 因这件事坐下病了。(*Bu şey yüzünden hasta **oturdum**.)

b. 脚和脖子一直在痛，是不是坐下病根了?

(*Ayak ve boğazım sürekli ağrıyor, hasta mı **oturdum** ne?)

Türkçede olan Çincede olmayan anlamlar arasında "Oturmak" fiilinin yenilen bir yemeğin mideye verdiği rahatsızlığı belirtmek için kullanıldığını saptamıştık. Yukarıdaki örnekte belirtildiği üzere Çin dilinde "坐-zuò" fiili hasta olmak, rahatsızlanmak anlamlarında Türkçeye benzer bir kullanıma sahiptir. Türkçe ve Çincedeki kullanım farkı "Oturmak" fiili "mide+ oturmak","yemek+ mide + oturmak" yada "mide+ yemek+oturmak" şeklinde kullanılabilirken, Çincede "坐-zuò" fiili "oturmak+ hastalık" şeklinde kullanılabilmektedir. Benzer olarak görünen bu iki ifade anlam ve kullanım biçimleri açısından farklıdır. "Oturmak" fiili Çincede "hasta olmak", Türkçede ise "rahatsızlığa sebebiyet vermek" anlamlarında olduğundan dolayı tamamen farklı olan anlam ve kullanımların içerisinde incelenmiştir.

Örneğin: **Türkçe** Çince

a. Mideme **oturdu**. *坐了我的胃 (*Mideme **oturdu**.)

b. *Bu iş yüzünden **oturdum**. 因这件事坐下病了(Bu iş yüzünden hasta **oturdum**.)

"a"örneğinde gördüğümüz üzere Türkçede kurulabilen "Mideme oturdu" ifadesi Çincede kurulamamaktadır. Aynı şekilde "b" örneğinde yer alan "Bu iş yüzünden hasta **oturdum**." : "Bu iş yüzünden hasta oldum." şeklindeki bir ifade Çincede hasta olmak anlamına gelirken, Türkçede daha farklı bir anlama işaret edmektedir.

23) "Ç11":因为：坐此解职。(Çünkü.)

a. 拨山盖世之雄，坐此亡身丧国。

24) "Ç11": 表示无缘无故。（Sebepsizce.）

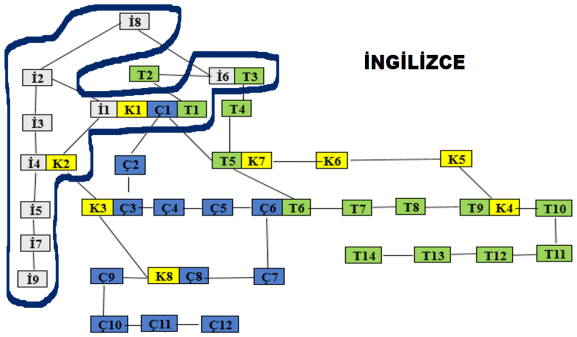
a. 孤蓬自振，惊砂坐飞《芜城赋》。

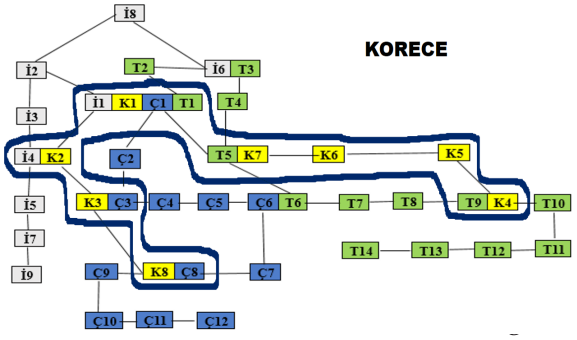
Çince oturmak fiili "坐-zuò" nun "Ç11", "Ç12" anlamları modern Çince içerisine antik Çinceden gelmektedir. Modern Çince sözlüklerinde yer almalarının sebebi bir çok antik eser ve kaynak kitapta önemli bir yer tutmaları ve antik Çincenin yazı diline has özellikleri, ifade şekillerini modern Çincenin yazı dili içerisinde barındırmaya devam etme düşüncesidir.

DOI: 10.7816 /idil-07-48-09

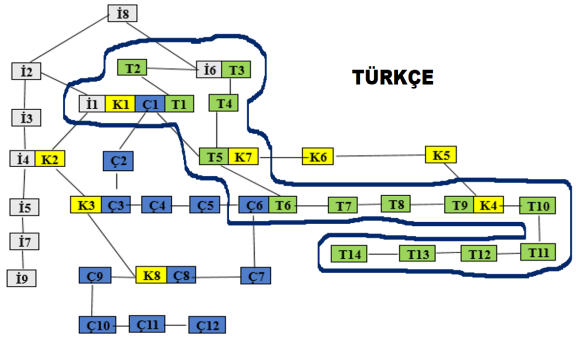
Anlam Haritasının Oluşturulması

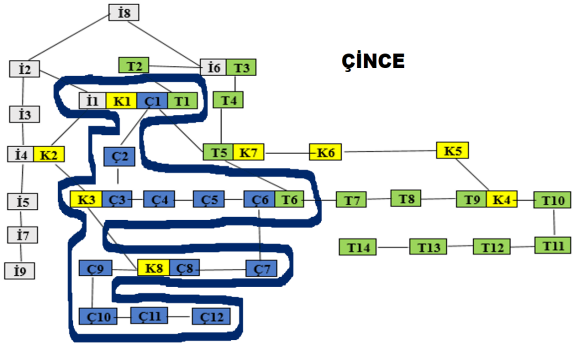
"Oturmak" fiilinin farklı dillerdeki anlam dağılımını incelemeden önce, anlam haritasının[7] ne amaçla kullanıldığı hakkında kısaca bilgi vermemiz daha doğru olacaktır. Anlam haritası dil tipolojisi ana bilim dalı alanında kullanım açısından önemli bir yere sahiptir. Amacı birbirinden farklı iki veya daha fazla dil arasındaki anlam farklılıklarını somut bir biçimde ortaya koyarak bu farklılıkların arasında ortak ve benzer olan özellikleri arayarak kurallar oluşturmaktadır. Bir diğer ifade ile dillerin içerisinde var olup da kolay bir şekilde fark edilemeyen ortaklıkları düzenli bir şekilde ortaya çıkartmaktır. Örnek verecek olursak "Eğer yağmur yağıyorsa yerin ıslak olduğunu söyleyebiliriz, fakat yağmurun yağmadığı bir günde yerin ıslak olması durumunu yağmura bağlayamayız (Jin, 2011: 46)" bu bir kuraldır.[8]

narak "Otu ını ra-

hatça görebilmekteyiz. Anlam haritasında yeşil renk ile gösterilen kutucuklar Türkçedeki anlamları, mavi renk ile gösterilen kutucuklar Çincedeki anlamları, gri renk ile gösterilen kutucuklar İngilizcedeki anlamları, sarı renk ile gösterilen anlamlar ise Kore dilindeki anlamları belirtmek için kullanılmıştır. Türkçede 14, Çincede 12, İngilizcede 9, Korecede ise 8 adet anlam tesbit edilmiştir. Yapılan karşılaştırma sonucunda dört dilde birden ortak olan tek bir çekirdek anlama raslanmıştır. Üç dilde birden yer alan farklı bir anlama rastlanmamaktadır. İki dilde birden yer alan anlamları sırası ile şu şekilde sıralayabiliriz. Sadece Türkçe ve Çincede ortak olan iki anlama rastlanmıştır. İlk anlam bir yere oturmak eylemini ifade eden "T1-Ç1" kök anlam, bir diğeri ise bina ve yapıların çökme durumlarını ifade etmek için kullanılan "T 6- Ç6" anlamlarıdır. Bu anlamların dışında Çince sözlükte olmayan fakat kullanım açısından Çincede benzer kullanıma sahip olan "T9"anlamına rastlanmıştır. Türkçede Çincede olmayan (yerleştiği gibi kalmak, uygun gelmek, ikamet etmek, boş durmak, birlikte yaşamak, bir işi yapmakta olmak, benimsemek, yörüngede dönmeye başlamak, tortuların çökmesi, müdahale etmeden öylece beklemek, yemeğin rahatsız etmesi) şeklinde Çince "坐-zuò" fiilinin 11 farklı anlamına, Çincede ise Türkçede olmayan (binmek, yapıların bakış yönü, tencere gibi gereçlerin ocağa koyulup yemek vs

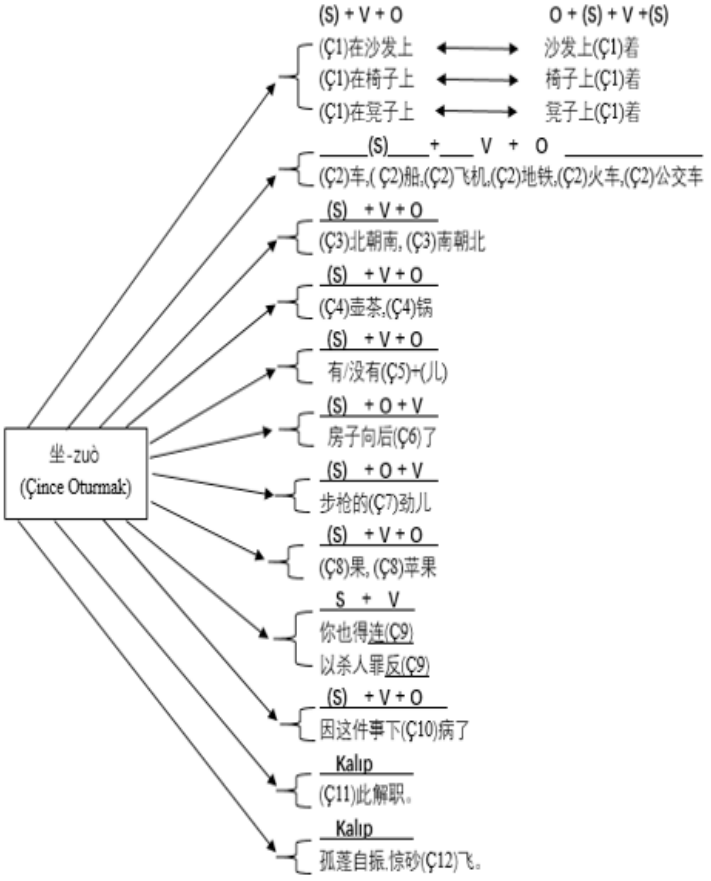
7 Makalemizde kullanılan anlam haritaları yazar tarafından tamamen bu makale için dizayn edilmiştir.
8 Metnimizde tipolojide kural oluşturma ile ilgili verilen" yağmur" örneği : Jin Lixin "Dil Tipolojisi nedir ?" adlı kitabından alınmıştır.

DOI: 10.7816 /idil-07-48-09

yapılması, yer, ateşli silahların tepme eylemi ve tepiş gücü, meyvelerin olmaya başlaması, şuçlunun cezalandırılması, hasta olmak, çünkü, sebepsiz yere) şeklindeki birbirinden farklı 10 anlama rastlanmıştır. Diğer dillerdeki anlamlara bir göz gezdirecek olursak İngilizcede yer alan (bir yere oturmak, poz vermek,ulusal düzeyde kongre oluşturmak, kuşun yuva veya ağaç üzerine konması, kuluçkaya yatmak, bedene uygun olmak, koymak, sınava katılmak,birinin öğrencisi olmak) şeklindeki 9 anlamın içerisinden Türkçe ile aynı olan iki anlama,(bir yere oturmak, uçak veya kuşun bir yere konması, yapıların baktığı yön, yer almak, toz kaplaması, iç içe geçerek sıkışmak, bir şeyi gönülsüzce yapmak, sebzelerin olmaya başlaması) şeklinde 8 anlama sahip olan Korecede Türkçe ile ortak olan sadece üç anlama rastlanmıştır. Bu durum açıkça göstermektedir ki "Oturmak" fiilinin kitap ve kaynaklarda sadece çekirdek anlamı üzerinden verilen açıklama ile yetinilmesi diğer anlamların öğrenilmemesi veya derslerde hocalar tarafından öğretilmemesi, öğrencilerin kendi dillerinde olan anlam ve kullanım şekillerini tercih ederek hatalı iletişim kurmalarına sebebiyet verecektir. Çinde yabancı öğrencilerin Çince kullanımları üzerine yapılan çalışmalarda öğrencilerin basit olarak görünen sözcükleri kullanımdaki hatalarının, kullanım olarak zor ve daha karmaşık yapıya sahip olan sözcüklere kıyasla daha fazla hata yaptıkları ileri sürülmektedir. "Oturmak" fiili de bu fiillerden bir tanesidir.

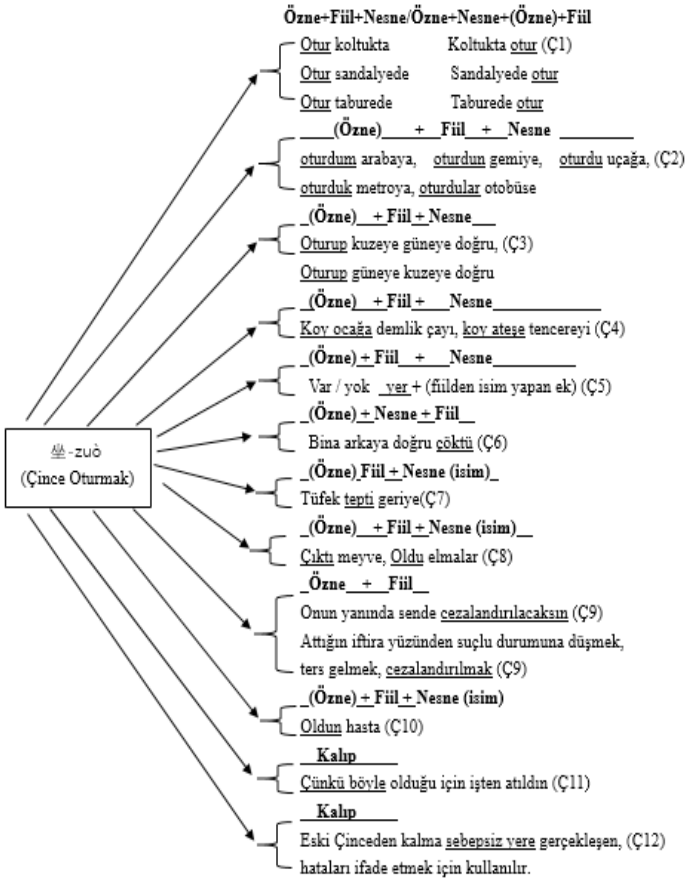
Öğelerin Sıralanışına Göre Anlam Oluşumu

Aşağıda verilmiş olan şekiller[9] doğrultusunda " 坐 – zuò " fiilinin hangi anlamının cümlede hangi sıralama ile ifade edildiğini rahat bir şekilde görebilmekteyiz. Çincede " Oturmak " fiilinin ilk anlamı diğer anlamlara kıyasla daha özgür bir dizilime sahiptir, "ben oturuyorum koltukta, ben koltukta oturuyorum, koltukta ben oturuyorum" şeklinde cümle öğeleri farklı sıralama ile kullanılabilmektedir. İlk anlamının dışındaki diğer tüm anlamlar şekilde verilmiş olan sıralama usulleri ile kısıtlıdır. Örneğin Çincedeki ikinci anlam Türkçedeki "binmek" anlamına işaret etmektedir. Cümlede kullanılırken öğelerin dizilişi mutlaka "Bindim otobüse" (Fiil + Nesne) şeklinde olmalıdır. Diğer bir ifade ile eğer " Ç10" anlamı ile bir cümle kurulacak ise Çincede sıralama kesinlikle "ben oldum hasta" (Özne+Fiil+Nesne) şeklinde olmalıdır. Türkçedeki gibi "ben hasta oldum" şeklindeki sıralama bu ifade için yanlış olacaktır. Bu derleme ile ulaştığımız diğer bir sonuç ise Çin dilindeki "Ç6" anlamı dışındaki diğer anlamlarının tamamının cümle öğelerinin sıralanışı bakımından Türkçeden farklı olduğudur.

9 Makalemizde kullanılan şekiller alıntı değildir ve tamamen bu makale için dizayn edilmiştir.

DOI: 10.7816 /idil-07-48-09

Sözcük öğrenimi ve dağarcığının arttırılması diğer yabancı dillerin öğreniminde olduğu gibi Çince öğrenimi için de fazlasıyla önemlidir. Fakat doğru ve etkili bir biçimde iletişim kurmak için bire bir yapılan çeviriler ile "kök" anlamların ezberlenmesi yeterli değildir. Çince öğreniminde sadece kitaplarda yer verilmiş olan "kök" anlamlar ile yetinilmesi, farklı anlam ve kullanım şekillerinin öğrenilmemesi, öğrencilerin kendi dillerinde mevcut olan diğer anlamları ve kullanım şekilleri Çinceye taşıyarak hatalı ve anlaşılması güç ifade cümleleri oluşturmalarına sebebiyet verecektir. Örneğin bir Türk öğrencinin Türkçedeki "Oturmak" fiilini kullanarak Çincede "Ben Pekinde oturuyorum, teknikler oturmaya başladı, yemek mideme oturdu" şeklinde cümleler kurması, Çinli bir birey için anlaşılması mümkün olmayan ifade biçimleridir. Aynı şekilde bir Çinlinin "坐-zuò" fiilinin anlam ve kullanım özellikleri ile Türkçede "meyveler oturmamış (olmamış), tencereyi oturttu (ocağa koyup pişirmeye başladı), onunla oturman lazım (senin de onunla cezalandırılman lazım) " şeklinde cümleler kurması hatalı iletişim kurmasına sebebiyet verecektir. Dolayısı ile dil öğrenimi esnasında ana dil ile amaç dil arasındaki farklılıkların iyi bir şekilde öğrenilmesi gerekmektedir. Çincedeki anlam dağılımına baktığımızda "Oturmak" fiilinin hangi anlamının hangi sıralama ile kullanıldığının dışında cümlelerde hangi sözcükler ile birlikte kullanılabildiğide görülebilmektedir. Örneğin "hasta olma ifadesi için oturmak+hasta, meyvelerin olgunlaşmaya başladığını belirtmek için oturmak+ herhangi bir meyve türü, tüfeğin tepişini ifade etmek için, ateşli silah+ oturmak, ulaşımı ifade etmek için oturmak+ uçak"gibi öğelerin kullanımı dikkate alınarak Çincede "Oturmak" fiilinin anlamları ve kullanım şekilleri üzerine kurallara ulaşabilmekteyiz.

Sonuç

Bu çalışma dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada Türkçe "Oturmak" fiili ve Çince "坐-zuò" fiillerinin sözlüklerde yer alan anlamları derlenerek karşılaştırılmıştır. "Oturmak" fiilinin her iki dildeki ortak, benzer ve farklı anlamları somut bir şekilde sergilenmiştir. İkinci aşamada kullanım şekilleri açısından örnekler verilmiştir. Çince ve Türkçedeki ortak, benzer ve farklı olan kullanımları doğru ve hatalı kullanımlar açısından örneklerle işlenmiştir. Üçüncü aşamada dil tipolojisinden yararlanarak Türkçe, Çince anlam haritası oluşturulmuş, her iki dilde yer alan anlam yelpazesi somut bir şekilde ortaya konulmuş, Çince ve Türkçedeki anlamların yanına diğer dillerdeki anlamlar eklenerek "Oturmak" fiilinin diğer dillerdeki dağılımı ve kullanımı saptanmış, diğer dillerde geçerli olan ve olmayan anlamlara ulaşılmıştır. Dördüncü kısımda ise yabancı dil eğitimi esnasında kullanılan kaynaklarda yer alan birebir çevirilerin uzun vadede yaşatabileceği sorunlara değinilmiştir.

KAYNAKLAR

Hornby,As.Oxford Advanced Learners English-Chinese Dictionary. Oxford University Press, 2002.

Çin Sosyal Bilimler Akademisi Dil Araştırma Merkezi Sözlük Yazım Birimi. Xinhua Çince Sözlüğü. Jilin: Jilin Üniversitesi Basımevi, 2009.

Hüseyin Kuşçu. Altın Sözlük. İstanbul: Altın yayınevi, 2017.

Jin Lixin,(金立鑫). Dil Tipolojisi Nedir? Çince (1.Basım). Shanghai: Yabancı Dil Eğitim Basımevi, 2011.

Lu Shuxiang, (吕叔湘). "Xiandai" Çince Sözlüğü. Pekin: Ticari Yayınlar Basımevi, 2002.

Parlatır İsmail, Gozaydın Nevzat, Zülfikar Hamza. TDK. Büyük Türkçe Sözlük. Ankara：Türkiye Tarih Kurumu Basımı,1998.

Ulusal Dil Araştırma Merkezi, Standart Korece Sözlüğü. Seul: Doğu Aysa Doosan Ulusal Dil Araştırma

DOI: 10.7816 /idil-07-48-09

Merkezi Basımevi, 1999.

Zhu Jingsong, (朱景松). “Biaozhun” Çince Sözlüğü. Büyük Çince Sözlüğü Basımevi, 2005.